

De andere toespelingen op het langdurige lijden dat door de liefde veroorzaakt is, zijn eveneens vertaald.²⁵

Heinric neemt dus de elementen die het door Guillaume de Lorris geschreven gedeelte een autobiografisch karakter geven, in grote lijnen over in zijn vertaling. Hij presenteert de droom als waar gebeurd, draagt de tekst op aan een dame die met de roos geassocieerd wordt en verklaart nog steeds te lijden door de liefde. De ik-figuur heeft in *Die Rose* dezelfde functie als in de *Roman de la Rose*. De gevoelens die de ik had bij zijn belevenissen in de ommuurde tuin zijn voor de ik-verteller nog steeds actueel en dat maakt het verhaal boeiender. Doordat het publiek zijn visie op het verhaal hoort, zal het eens te meer meeleven met de gebeurtenissen uit het verhaal.²⁶

Doordat de ik-figuur in *Die Rose* pretendeert zijn eigen belevenissen te vertellen, kon Heinric niet verwijzen naar de Oudfranse bron en ook lijkt hij voorzichtig te zijn geweest met het gebruik van formules als *alsict las*²⁷ die strijdig kunnen zijn met het fictionele kader van de tekst.

Op enkele plaatsen in *Die Rose* wordt wel naar een bron verwezen. Dit soort verwijzingen is bijna nooit ingevoegd,²⁸ doch meestal uit de *Roman de la Rose* overgenomen: de vertaler verwijst niet naar zijn directe bron, maar neemt de verwijzing naar een ander werk over uit het origineel, zoals in het volgende voorbeeld (een gedeelte uit het betoog van Raison):

Roman de la Rose, vs. 8745 Li reis Phoroneüs meïsmes,
8745-7: Qui, si come nous apreïsmes,
8747 Ses leis au peuple grec dona,

25 *Roman de la Rose*, vs. 1696-8 en 1715-20 zijn vertaald tot *Die Rose*, vs. 1621-4 en 1646-9. In het laatste geval is het verband tussen de dromer en de ik-verteller in de vertaling iets minder sterk doordat de woorden *encor l'i sens* (vs. 1719, d.w.z. de ik-verteller verklaart dat hij nog steeds in zijn hart de liefdespijl voelt zitten die Amor in de droom op hem afschoot) niet zijn vertaald.

26 Zie hiervoor: E. B. Vitz, 'The I of the *Roman de la Rose*'. In: *Genre* 6(1973), p. 49-75, en S.G. Nichols jr. 'The rhetoric of sincerity in the *Roman de la Rose*'. In: *Romance studies in memory of Edward Billings Ham*. California State Coll. publications 2(1967), p. 115-29, aldaar p. 115-8.

27 Formuleringen als *als ict las* worden zelden in *Die Rose* gevonden. In de volgende gevallen is de bronverwijzing overgenomen uit het origineel: vs. 4880, 6327, 8355, 9054. De bronverwijzingen zijn toegevoegd in vs. 1394, 1486, 5751, 7970, 8152, 8195. De toegevoegde bronvermeldingen worden alleen in de betogende gedeelten gevonden, waar zij het perspectief niet verstoren. Alleen in vs. 1486 is *alse ict lese* toegevoegd in een passage waar de belevenissen van de ik-figuur verteld worden, maar ook hier is de formulering niet strijdig met het fictionele kader, omdat ze naar Narcissus verwijst.

28 Waarschijnlijk heeft dit de vertaler wel moeite gekost. Dergelijke bronvermeldingen waren een geliefd middel om de geloofwaardigheid van de tekst te verhogen (zie hiervoor bijvoorbeeld: C. Lofmark, *The authority of the source in Middle High German Poetry*. London, 1981, p. 1-18 en U. Pörksen, *Der Erzähler im mittelhochdeutschen Epos. Formen seines Hervortretens bei Lamprecht, Konrad, Hartmann, in Wolframs Willehalm und in den Spielmannsepen*: Berlin, 1971, p. 60-75.). J.H. Winkelmann heeft laten zien dat in de *Floris ende Blancefloer* Diederic van Assenede zich juist op de Oudfranse bron beroept waar hij bijzonderheden vermeldt die als ongeloofwaardig beschouwd zouden kunnen worden. Zie: J.H. Winkelmann, 'Diederic van Assenede en zijn Oudfranse bron: de *Floire et Blanceflor* (Version Aristocratique)'. In: *Ntg* 77(1984), p. 214-31, aldaar p. 223-5.

Die Rose, vs. 8277-80: 8277 Die coninc selve Foreneus,
Daer wi ave lesen dus
Dat hi was die gene die sette
8280 Binnen Grieken dirste wette,

In een geval als dit, waar Raison verwijst naar een tekst die zij gelezen heeft, wordt de autobiografische illusie niet verstoord, ook niet in de vertaling. Slechts een keer lijkt de vertaler een foutje te hebben gemaakt: de formulering in de verzen 11157-60 laat onmiskenbaar blijken dat de tekst vertaald is naar een Oudfranse bron:²⁹

11157 Nu willic u seggen sonder gilen
Van Valsch Gelaet ende sire amien,
Alse ic int Walsche hebbe gelesen,
11160 Soe heten si Bedect Wesen

Hier wordt ondubbelzinnig naar een Oudfranse bron verwezen.³⁰ In vier andere gevallen verklaart de dichter iets in het *Diets* te zeggen, wat dan meestal³¹ als een woordelijke vertaling van *romanz* beschouwd kan worden.

6.1.2 De namen van de auteurs

Dat Heinric het fictionele kader van zijn bron overnam, had ook consequenties voor de vertaling van de passage waar Amor zijn baronnen toespreekt, waarbij de namen van Guillaume de Lorris en Jean de Meun genoemd worden (*Roman de la Rose*, vs. 10495-680). Bij de interpretatie van de corresponderende passage in *Die Rose* (vs. 9871-10016) moet het voorbehoud gemaakt worden dat de lezing van het Comburgse handschrift in belangrijke mate afwijkt. De lezingen van het Amsterdamse en Brusselse handschrift ontlopen elkaar echter weinig.³² Vergelijken we die tekst met het origineel dan blijkt Heinric ook op dit punt de tekst zodanig bewerkt

29 De tekst van het Comburgse handschrift (vs. 10987-90 in de editie-Kausler) heeft een andere lezing, waar in het woord *Walsch* niet voorkomt: *Nu segghic hu in corter wilen/ Van Valsch Ghelaet, sonder ghilen,/ Ende siere amien Bedect Wesen,/ Daer ic hawe hebbe ghelesen*. Het is denkbaar dat in het Comburgse handschrift in dit geval de oorspronkelijke lezing bewaard is.

30 De corresponderende regels in de *Roman de la Rose* bevatten wel een verbindende opmerking van de verteller: *Or vous dirai la contenance/ De Faus Semblant e d'Astenance* (vs. 12033-4).

31 Namelijk in drie van de vier gevallen. In vs. 2011 is *ontbinden [...] in dietsche worden* een vertaling van vs. 2071 *j'enromance*; vs. 2625-6 *In boke niet en mochte gespellen/ Noch met Dietscer tongen tellen* is een vertaling van vs. 2606-7: *Ne porroit nus [...] Conter en romanz ne en livre* en vs. 9919 *maken te Dietsch* is een vertaling van vs. 10549 *comencier le romanz*; dit laatste voorbeeld zal nog behandeld worden bij de bespreking van deze passage. Vs. 29 *Salic u in Dietsche ontbinden* is een regel uit de proloog en kan beschouwd worden als een bewerking van vs. 31: *Or vneil cel songe rimeier*. In vs. 13947 moet in plaats van *Gine selt niet in dietsche verstaen* (de lezing van het Amsterdamse handschrift) gelezen worden: *Ghine selt niet in dien verstaen* (de lezing van het Brusselse handschrift), wat beter overeenkomt met het corresponderende Oudfranse vers 16617: *Si ne di je pas touteveie*.

32 N. de Pauw heeft deze passage uit het Brusselse handschrift uitgegeven: 'Fragment uit de *Rose*'. In: *Middel-nederlandsche gedichten en fragmenten*, dl. 2, 2e stuk, Gent, 1914, p. 294-6.

te hebben dat hij hier zichzelf als vervaardiger van de tekst kon presenteren.³³

In de bedoelde passage in de *Roman de la Rose* heeft Amor zijn baronnen bijeen geroepen. Hij legt uit dat hij hen heeft laten komen om Jalosie aan te vallen en herinnert aan enige liefdesdichters die hem al eerder ontvallen zijn: Tibullus, Gallus, Catullus en Ovidius. Hij zegt dat hij nu de minnaar, Guillaume de Lorris, wil helpen die lijdt door Jalosie:

10526 Vez ci Guillaume de Lorriz,
Cui Jalousie, sa contraire,
Fait tant d'angoisse e de deul traire
Qu' il est en perill de mourir

10530 Se je ne pens dou secourir.

In *Die Rose* is de verwijzing naar andere liefdesdichters overgenomen (vs. 9888, 9897). De naam van Guillaume is vervangen door die van de vertaler, zodat in de Middelnederlandse tekst de minnaar met Heinric geïdentificeerd wordt.

9901 Siet hier van Brusele Henrecke,
Die ver Jalousie swaerlecke
Torment ende pijn, bi mire trouwen,

9904 So dat hi sterven waent van rouwen.

Heinric heeft vervolgens (bijna) alles omgewerkt dat betrekking heeft op de specifieke ontstaansgeschiedenis van de Oudfranse tekst, die door de ene dichter onvoltooid gelaten was en door de ander veertig jaar later werd afgemaakt, zoals bijvoorbeeld in de vertaling van vs. 10547-50. Amor legt de baronnen uit dat Guillaume een trouwe vazal van hem is die vooral geholpen moet worden omdat hij een roman zal beginnen die de geboden van Amor zal bevatten:

10547 E plus encor me deit servir,
Car, pour ma grace deservir,
Deit il comencier le romant

10550 Ou seront mis tuit mi comant,

Vs. 10549 bevat een toespeling op het ontstaan van de Oudfranse roman: Guillaume is het werk begonnen (maar hij heeft het niet voltooid). Heinric heeft deze toespeling weggewerkt door niet te spreken van 'beginnen', maar van *maken te Dietsch*, dat opgevat kan worden als 'dichten', maar ook als 'vertalen':

9918 Ende noch wille dienen alse mijn vrient,
Ende maken te Dietsch, daer in sal staen
Mine gebode, die hi sal saen

9921 Onbenden [...]

33 Heinric kiest hier een andere oplossing dan een Franse bewerker van de *Roman de la Rose*, Gui de Mori. Deze heeft zijn eigen naam in het betoog van Amor toegevoegd, en daarbij presenteert hij zich als een derde schrijver. Amor kondigt in deze bewerking ook de geboorte van Gui de Mori aan, die de tekst zal willen verbeteren, ook al is hij (nog steeds volgens Amor!) niet zo vermaard als Jean of Guillaume (zie: D.F. Hult, *Self-fulfilling prophecies: readership and authority in the first Roman de la Rose*. Cambridge, 1986, p. 48-50).

De direct volgende Oudfranse regels heeft de vertaler ingrijpender moeten bewerken. In de Oudfranse tekst legt Amor uit dat Guillaume het werk maar tot een bepaald punt zal voltooien. De verzen 10555-60 geven exact aan wat de laatste regels zijn die Guillaume schreef: zij zijn een citaat van deze regels (vs. 4053-8):

10551 E jusque la le fournira
Ou il a Bel Acueil dira,
Qui languist ore en la prison
Par douleur e par mesprison:

10555 'Mout sui durement esmaiez
Que entroublié ne m'aiez,
Si en ai deul e desconfort,
Jamais n'iert riens qui me confort
Se je pers vostre bienveillance,

10560 Car je n'ai mais ailleurs fiance.'

Ook hier lijkt Heinric een bijzonderheid over het ontstaan van het Oudfranse origineel weg te willen werken. Het valt echter in dit geval niet uit te sluiten dat het verschil tussen origineel en vertaling ook teruggevoerd kan worden op een verkeerde interpretatie van de vertaler; wellicht doorzag hij niet dat vs. 10555-60 een citaat van een eerder gedeelte van de tekst is. Hoe het ook zij, deze verzen zijn in de vertaling zodanig omgewerkt dat er geen citaat meer is van de laatste door Guillaume geschreven verzen. In de geciteerde vs. 4053-8 richt de *ik* een klacht tot Bel Acueil, die op dat moment (en nu nog steeds, zoals in vs. 10053-4 wordt uitgelegd) in het gevang ligt: de ik-figuur zegt zeer bang te zijn dat de ander hem heeft vergeten en beweert dat hij daarover zo verdrietig is dat niets hem zal kunnen bemoedigen indien hij Bel Acueils welwillendheid verliest: in niets anders stelt hij vertrouwen. In de bewerking van deze regels in *Die Rose*, vs. 9924-9 is de inhoud sterk gewijzigd: er is geen citaat van een eerder gedeelte van *Die Rose*,³⁴ maar de verzen zijn opgenomen in de rede die de God van Minnen tot de baronnen richt. De sprekende *ik* is daarbij niet de minnaar, maar de God van Minnen en de toegesproken *gij* niet Bel Acueil, maar de baronnen. De God van Minnen zegt dan dat het hem deert dat hij Suede Onfaen niet kan bereiken en dat hij vertrouwt op de hulp van zijn baronnen die altijd zijn steun zijn. Op deze manier krijgt de tekst van *Die Rose* een volstrekt andere inhoud dan de corresponderende regels in de bron, zonder dat de vertaler in feite diep ingrijpt.

9921 [...] ende [Heinric sal, DvdP] seggent Suede Onfane,

Opdat hire mach comen ane,
Die nu so vaste legt in rouwen,
Dat mi deert, bi mire trouwen;

9925 Want en can ics niet ghewinnen,
Dat sal mi deren int herte binnen.

34 *Roman de la Rose*, vs. 4053-8 is in *Die Rose* vertaald tot vs. 4052-6. De formulering is in deze verzen heel anders dan in vs. 9924-9.

In troeste mi in niemenne el
Dan in u lieden, dat weet wel;
9929 Gi sijt mijn troest in allen saken.

Ook de volgende regels uit de *Roman de la Rose* heeft Heinric op zodanige wijze bewerkt dat er geen sprake meer is van een (Franse) dichter die het werk neerlegt. In het origineel zegt Amor dat het graf van Guillaume met balsem, wierook, mirre en aloë gevuld zou moeten worden omdat deze een trouwe dienaar is geweest (vs. 10561-4). In *Die Rose* is deze verwijzing naar de dood van Guillaume weggewerkt: hier spreekt de God van Minnen de wens uit dat hij zijn trouwe dienaar Heinric zal kunnen belonen (vs. 9930-4).

Dan introduceert Amor de tweede Franse auteur die nu nog niet leeft, maar in Meun aan de Loire geboren zal worden:³⁵

10565 Puis vendra Johans Chopinel
Au cueur joli, au cors inel,
Qui naistra seur Leire a Meün,
Qui a saoul e a jeün
Me servira toute sa vie,
10570 Senz avarice e senz envie,

Deze verzen en de direct daarop volgende (vs. 10571-83) zijn de enige verzen over Jean die Heinric heeft opgenomen in zijn vertaling. Daarin wordt een *Jhan* ten tonele gevoerd die niet gepresenteerd wordt als iemand die nog geboren moet worden, maar als een vriend van Heinric en trouw dienaar van de God van Minnen (*Die Rose*, vs. 9935-45). Omdat de vertaler elders alles weggewerkt dat op het bestaan van twee Franse auteurs betrekking heeft, is het niet goed te begrijpen waarom hier de figuur van *Jhan* wel wordt ingevoerd.³⁶

9935 Nu coemt hierna Jhan, sijn geselle,
Een hovesch knape, daer ic af telle,
Ende mi eerlec heft gedient
Else een mijn getrouwe vriend,
Ende vort dienen wilt gereit
9940 Sonder nijdt ende giricheit,

Zodra er in de *Roman de la Rose* echter over Jean als schrijver van de tekst gesproken wordt, wordt zijn naam in de vertaling weggewerkt, en vervangen door die van

35 Eén van de oudste geïllustreerde handschriften van de *Roman de la Rose* (Parijs, BN, fr. 1569) bevat voor vs. 10565 een aardige illuminatie, waarop is afgebeeld hoe de ene auteur het boek aan de andere doorgeeft. De linkerfiguur, die blijkbaar Guillaume voorstelt, houdt daarbij de wijsvinger van zijn linkerhand vermanend omhoog, alsof hij wil voorschrijven hoe het boek afgemaakt dient te worden (afgebeeld in: D.F. Hult, *Selffulfilling prophecies: readership and authority in the first Roman de la Rose*. Cambridge, 1986, p. 86, fig. 9). Een afbeelding van één of beide auteur(s) lijkt één van de populairste iconografische motieven te zijn geweest in de manuscripten van de *Roman de la Rose*. Meestal is een dergelijk portret geplaatst vóór vs. 4059, dus precies op het punt waar de tekst van Jean de Meun begint (zie hiervoor Hult, p. 74-89).

36 Een bijkomend probleem is dat er in het Comburgse handschrift op deze plaats over een zekere *Mechiel* gesproken wordt: *Nu comt Mechiel sijn gheselle, / Een hovesch poertere, daer ic of telle* (vs. 9757-8 in de editie-Kausler).

Heinric.³⁷ Iedere toespeling op een dubbel auteurschap wordt daarbij vermeden:

Roman de la Rose, 10584 Cist [Jean, DvdP] avra le romanz si chier
vs. 10584-90: Qu'il le voudra tout parfenir,
Se tens e leus l'en peut venir,
Car, quant Guillaumes cessera,
Johans le continuera,
Emprès sa mort, que je ne mente,
10590 Anz trespassez plus de quarante,
Die Rose, vs. 9946-9: 9946 Ende Henrec, dats mi wel cont,
Die dit Dietchs begonnen heeft,
Willet volenden, opdat hi leeft,
9949 Ents hem God onse here dan an,

Na een uiterst korte samenvatting van het door Jean geschreven gedeelte,³⁸ wordt in de *Roman de la Rose*, vs. 10603-16 op een speelse manier verder ingegaan op het verschil tussen beide schrijvers: Amor zegt dat hij geen raad kan krijgen van Guillaume (vs. 10607), noch van Jean die nog geboren moet worden (vs. 10608), maar die, als hij er eenmaal is, de beslissing van de baronnen van Amor zal horen! In *Die Rose* wordt geen spoor van deze regels gevonden. De vertaler wijkt in de verzen 9956-66 ver af van zijn voorbeeld. In de Middelnederlandse tekst voorspelt de God van Minnen dat Heinric een veelgelezen boek over de liefde zal schrijven, als de baronnen helpen bij de aanval op het kasteel:³⁹

9956 Want sijn boec⁴⁰ ende sijn sermoen
Sal werden gelesen ter meneger stat,
9958 Ende men saels ons dienen te bat.

De vertaler maakt vervolgens van de gelegenheid gebruik om summiere informatie over zichzelf te geven. Dit is de enige plaats in *Die Rose* waar gegevens over de vertaler vermeld worden. Deze regels staan dan ook centraal in de discussie over de attributie van *Die Rose* aan Hein van Aken.⁴¹ De vertaler noemt zijn naam. Zijn toe-

37 De lezing van het Comburgse handschrift wijkt niet veel af ten opzichte van vs. 9946-8 van de editie-Verwijs. Ook volgens die lezing zal Heinric het verhaal beginnen en voltooiën. Dat is opmerkelijk omdat er in vs. 9784 (regel telling volgens de editie-Kausler) van het Comburgse handschrift sprake is van de mogelijke voltooiing van het werk door een zekere Mechiel (de verzen 9781-6 wijken ver af van de corresponderende regels in het Amsterdamse en het Brusselse handschrift (vs. 9959-66 in de editie-Verwijs), maar wekken de indruk corrupt te zijn).

38 Ik doel hier op *Roman de la Rose*, vs. 10591-602, vertaald in *Die Rose*, vs. 9950-4. In vs. 10595-6 van het origineel worden de eerste regels geciteerd die Jean schreef (*Roman de la Rose*, vs. 4059-60); vs. 10599-602 stemmen overeen met de verzen waarmee de Oudfranse tekst eindigt. *Die Rose*, vs. 9950-4 bevat geen citaat van het begin van Jeans tekst en ook geen nauwkeurige aanduiding van het einde. Heinric heeft vs. 10591-602 in feite op dezelfde manier bewerkt als de zojuist besproken verzen 10555-60 uit het origineel, waarin de laatste woorden van Guillaume de Lorris werden aangehaald.

39 Dit is niet woordelijk uit het Frans overgenomen, maar wel geheel in de geest van de *Roman de la Rose*: ook daar voorspelt Amor dat een boek geschreven zal worden waarin de voorschriften van Amor vervat zullen zijn (vs. 10641-8).

40 Dit is de lezing van het Brusselse en Comburgse handschrift; het Amsterdamse heeft hier *gebot*.

41 Zie hiervoor hoofdstuk 1: *Inleiding*.

name is in het Amsterdamse handschrift weggelaten; in het Brusselse handschrift wordt de vertaler *Manica* genoemd. De vertaler laat Amor zeggen dat Heinric werkzaam is in Cortbeke als pastoor.⁴² De lezing van het Amsterdamse handschrift⁴³ luidt:

- 9959 Nu es wel recht sekerlike,
Dat wi den toename van Heinrike
Seggen ende condich maken;
Want die toenamen sie sijn saken
Daer die man bekint mede es.
[...] sijt seker des,
Es sijn toename, ende es prochiaen
9966 Te Cortbeke, alsict hebbe verstaen.

In de *Roman de la Rose* gaat Amor door over de tweede schrijver, Jean, over wie hij spreekt als iemand die in de toekomst de tekst af zal maken. Amor bidt tot Lucina, de godin van het kraambed, opdat Jeans geboorte voorspoedig zal verlopen en tot Jupiter, opdat deze hem vervolgens in leven zal houden en zal laten kennis maken met de goede en slechte kanten van het leven. Amor zegt dat hij bij de wieg van Jean reeds liedjes zal gaan zingen, opdat deze van jongs af aan alles over de liefde zal weten (*Roman de la Rose*, vs. 10617-40).

In *Die Rose* is alles wat over de nog ongeboren Jean gezegd wordt, zodanig omgewerkt dat het van toepassing is op de reeds in leven zijnde Heinric. De God van Minnen bidt tot Lucina, die hier wordt opgevoerd als godin van de paring (en niet van de baring), dat ze Heinric de roos zal laten plukken en tot Jupiter dat hij zal zorgen dat Heinric vrolijk blijft.⁴⁴

Dan sluit de Middelnederlandse tekst weer meer bij de bron aan. In de *Roman de la Rose* (vs. 10641-51) voorspelt Amor dat Jean een bijzonder leerzaam boek over de liefde zal schrijven en dat degenen die later zullen leven (*cil qui ont a vivre*, vs. 10649) en die het boek tot zich zullen nemen, het zullen noemen: de *Mirouer aus Amoureux* (vs. 10651). Hier wordt het publiek van de *Roman de la Rose* in het spel betrokken doordat het in de tekst als nog ongeboren wordt voorgesteld. Heinric kon dit grapje niet overnemen: in de vertaling wordt wel in de toekomstige tijd over het publiek gesproken, maar er wordt niet gezegd dat het nog ongeboren is,

net zo min als er een schrijver is die als nog niet in leven wordt voorgesteld.⁴⁵ Bovendien wordt ook gezegd dat Heinric het boek zal voltooien:

- Die Rose*, vs. 9975-84: 9975 Want hi [Heinric, DvdP] wilt desen boec al uut⁴⁶
Maken, daermen dat suete cruut
Sal vander minnen moegen kinnen;
Ende daer na men en genen sinnen
Tongemake en darf wesen.
9980 Die dit boec heeft gelesen,
Hi sal hier sien also clær
Die poente der minnen ende oppenbaer,
Datmen dit boec in allen sinnen
9984 Heten mach Spiegel der Minnen;

In de *Roman de la Rose* eindigt Amor zijn betoog met zijn baronnen te vragen om hem te helpen, dit om wille van Guillaume, maar ook om wille van Jean en van allen die zullen komen en die de geboden van Amor zullen willen volgen en in het boek zullen willen lezen hoe zij Jalousie kunnen verslaan (vs. 10652-74). In de vertaling wordt dit vrij getrouw gevolgd, maar – het zal geen verbazing meer wekken – daar vraagt de God van Minnen hulp om wille van Heinric en van anderen die het boek zullen lezen (vs. 9985-10010). Een verwijzing naar een tweede auteur ontbreekt ook hier.

Ik vat samen. De passage waarin Amor de namen van de beide auteurs noemt is in *Die Rose* zo veranderd dat bijna alle elementen die betrekking hebben op een dubbel auteurschap zijn weggewerkt en van toepassing zijn geworden op Heinric. Dit is echter niet helemaal consequent gebeurd: *Die Rose*, vs. 9935-45 handelt nog over een zekere Jhan.⁴⁷ Ook alles wat Amor zegt over de ontstaansgeschiedenis (of eigenlijk de ontstaans-toekomst) van de *Roman de la Rose* is in *Die Rose* weggewerkt: de Middelnederlandse tekst wordt niet voorgesteld als een werk dat door een dichter onvoltooid is achtergelaten en later door een ander voltooid zal worden.⁴⁸ In *Die Rose* wordt Heinric geïdentificeerd met de ik-figuur van het verhaal. Blijkbaar heeft de vertaler de verbinding die in de Oudfranse tekst gelegd wordt tussen ik-figuur en de namen van de beide auteurs niet al te strikt opgevat: hij schroomde niet hun namen te vervangen door zijn eigen naam.

45 Het weglaten van de verwijzing naar een publiek in de verre toekomst is in overeenstemming met het wegwerken van de futurum-vormen in de verzen waarin over Jean gesproken wordt.

46 In het Comburgse handschrift wordt op deze plaats ook Mechiel genoemd: *Want hi ende Mechiel willen maken uut* (vs. 9799, regeltelling volgens de editie-Kausler).

47 In het Comburgse handschrift wordt op deze plaats Mechiel genoemd (vs. 9757 in de editie-Kausler).

48 Te Winkel opperde (*Ontwikkelingsgang*, dl. 1, p. 357-8, noot 2) dat in de vertaling aanvankelijk de namen van Guillaume en Jean vertaald zouden zijn met 'Willem' en 'Jhan', waarna een afschrijver die wist dat Heinric de vertaler was, deze naam in de tekst zou hebben gebracht. Te Winkel gaat er echter aan voorbij dat verschillende elementen die in de *Roman de la Rose* op Jean de Meun van toepassing zijn, zodanig bewerkt worden dat zij in *Die Rose* op Heinric betrekking hebben (vooral in vs. 9950-5 en 9967-88) en dat alles wat gezegd wordt over de onderbreking van het werk van Guillaume en over de aanstaande geboorte van Jean, is weggewerkt.

42 Hoewel deze gegevens uiteraard in een fictioneel kader gepresenteerd worden, kunnen ze waarschijnlijk wel als betrouwbaar worden beschouwd (vgl.: J. A. Burrow, 'The poet as petitioner', in: J. A. Burrow, *Essays on medieval literature*. Oxford, 1984, p. 161-76, aldaar p. 161). De naam Cortbeke zou een aanduiding kunnen zijn van Korbeek-Dijle of van Korbeek-Lo, zie: R. Lievens, 'De dichter Hein van Aken'. In: *SpL* 4(1960), p. 57-74, aldaar p. 69.

43 De lezing van het Comburgse handschrift wijkt in deze regels (vs. 9783-6 in de regeltelling van de editie-Kausler) sterk af, maar is niet goed te begrijpen: *Doch quaemt dat Heinric niet vuldede, / Ende Mechiel bi endet mede. / Entie Heinric was prociaen, / Ende Mechiel adde de name ontfaen.*

44 In het Comburgse handschrift wordt in vs. 9787-96 (regeltelling volgens de editie-Kausler) explicieter dan in het Amsterdamse en Brusselse handschrift (vs. 9967-72) uitgelegd dat Heinric alleen zal kunnen schrijven indien hij de roos kan verkrijgen.